

Law Clerks/Assistant de justice in France: An Institution for Training Judge and Increasing the Quality and Speed of the Procedure in Iran

Received: 09/06/2018; Accepted: 23/07/2019

Seyyed Naser Soltani¹

Abstract

On the one hand, the ever-growing difficulties caused by the increasing number of legal cases presented at courts, coupled with a shortage of qualified legal experts to efficiently and effectively handle these cases, and on the other hand, the large number of young graduates from Law Schools, present us with an opportunity to solve a substantial portion of our legal system problems using the potentials existing in this new generation of Law Practitioners. However, to make use of this potential, there is a need for change in the curriculum of Law Schools to meet the training needs and provisions for apprenticeship programs in the Jurisdiction System. "Law Clerks", as a strategy to improve knowledge and skills, has a long standing in other legal systems. Young Law Practitioners in France attempting to begin their careers as lawyers, judges or employment in governmental companies, look back at their Law Clerk apprenticeship as one of the most instructive period in their professional life. In the present article, we will discuss the implementation of this concept in France, efforts made by Iranian judicial pioneers in this regard and courts' and Law Schools' approach toward this matter, in order to refresh our frame of mind toward Law Clerks. It is clear that defining roles and responsibilities of Law Clerks towards the court, judges and their legal and professional duties and obligations is a delicate matter and requires in-depth and detailed analysis to ensure the success of this scheme.

Key words: Law Clerks/Assistant de justice, Accuracy and Speed up the Procedure, Prolongation of Procedure, Division of Court Tasks.

1. Assistant Professor, Department of Public Law, Faculty of Law, University of Tehran, Farabi College; Email: naser.soltani@ut.ac.ir

دستیار قضایی در فرانسه؛ نهادی برای ترمیم قاضی و افزایش کیفیت و سرعت رسیدگی در ایران

تاریخ دریافت ۹۷/۰۳/۱۹ - تاریخ پذیرش ۹۸/۰۵/۰۱ سیدناصر سلطانی^۱

چکیده

دشواری‌های رو به تزاید ناشی از افزایش پرونده‌های مطروحه در دادگاه‌ها و کمبود نیروی انسانی متخصص برای رسیدگی سریع و دقیق به این پرونده‌ها از یک سو و کثرت دانش‌آموختگان دانشکده‌های حقوق و نیروی جوان جامعه‌ی ایران از سوی دیگر ما را در برابر یک امکان قرار می‌دهد که می‌توانیم از توان این نیروی جوان بعنوان راه‌حل بخشی از مشکلات موجود استفاده کنیم. بالفعل کردن این توان بالقوه مستلزم ایجاد تغییراتی در برنامه‌های آموزشی دانشکده‌های حقوق برای آموزش این توانایی‌ها و هم‌چنین فراهم کردن سازوکار و بستری برای کارآموزی مقدماتی این نیروها در قوه‌ی قضاییه است. دستیار قضایی امکانی است که در نظام-های حقوقی دیگر سابقه دارد و هم‌چنین روشی برای غنا بخشیدن بر دانش و تجربه-ی قضات و وکلای آینده است. دستیاران جوان در فرانسه که در آستانه‌ی ورود به مشاغل قضاوت و وکالت و استخدام در ادارات دولتی هستند از این تجربه‌ی چند ساله دستیاری بعنوان فصلی سازنده و آموزنده در کارنامه‌ی حرفه‌ای‌شان یاد کرده-اند. در مقاله‌ی پیش‌رو این تجربه را در فرانسه بررسی می‌کنیم و می‌کوشیم تا نمونه‌های ایرانی آن را نیز از تأملات پیشکسوتان قضایی، قوانین و رویه‌ی دادگاه‌ها و مراکز آموزشی بشناسیم تا تأمل درباره این نهاد را از سر بگیریم. روشن است که تعیین شرح وظایف و رابطه‌ی دستیار قضایی با دفتر دادگاه و با قاضی و هم‌چنین تکالیف قانونی و حرفه‌ای دستیار قضایی موضوعی دقیق است که باید با ریزبینی و باریک بینی تعیین شود تا این نهاد را با شکست مواجه نکند.

واژگان کلیدی: دستیار قضایی، دقت و سرعت رسیدگی، اطلاع‌ی دادرسی، تقسیم وظایف دادگاه.

صفحه ۳۴۸ - شماره ۲ - تابستان ۱۳۹۸ - فصلنامه حقوق عام و غرب - سال ششم - شماره ۲۰۹ - تابستان ۱۳۹۸

^۱ استادیار گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق، دانشگاه تهران (پروفسور فارابی)؛ رایانامه: naser.soltani@ut.ac.ir

مقدمه

حجم انبوه پرونده‌های مطرح در مراجع قضایی و تعداد کم قضات و کارمندان دادگاه‌ها نسبت به فراوانی پرونده‌های موجود یکی از مشکلات پیش‌روی دستگاه قضایی در ایران است. در سال‌های اخیر قوه قضاییه از طریق افزایش جذب قضات و کارمندان دادگاه‌ها و هم‌چنین به کارگیری فناوری‌های نو تلاش کرده تا بر این مشکلات چیره شود. در این مقاله قصد داریم یکی از ابزارهای کمکی برای کاستن از حجم انبوه پرونده‌های موجود در دادگاه‌ها و کمک به رسیدگی سریع و دقیق به دعاوی را در کشورهای دیگر بررسی کنیم. امکان‌سنجی دستیار قضایی در دادگاه‌های ایران نیازمند مطالعه مقدماتی و تطبیقی در کشورهای دیگر بود؛ پیشنهاد ورود دستیار قضایی در ساختار و تشکیلات دادگاه‌های ایران بدون بررسی تجربه کشورهای که در این زمینه پیشگام و مبتکر بوده‌اند و کشورهایی که نظام قضایی آن‌ها مشابهت‌هایی با نظام حقوقی ما دارد ممکن نیست. به همین دلیل در این پژوهش کوشش کرده‌ایم تا ابتدا آگاهی‌های اولیه درباره دستیار قضایی در این کشورها بدست دهیم و سپس در پرتو چنین شناختی بتوانیم ملاحظات و پیشنهادهای درباره امکان پیش‌بینی چنین نهادی در ایران و موانع و مشکلات احتمالی آن ارائه کنیم.

زمینه استفاده از دستیاران قضایی در دادگاه‌های عالی ایالات متحده آمریکا به بیش از دو ده سال پیش بازمی‌گردد - که این موضوع مستقلاً در مقاله دیگری بررسی شده است (عبدالله زاده، ۱۳۹۷: ۲۱) - در حالی که این نهاد در کشور فرانسه قریب به دو دهه پیش رواج و تداوم یافته است. این کشورها و برخی کشورهای دیگری که در مقاله از آن‌ها بحث شده است (آلمان و کانادا) و حتی نهادهای اتحادیه اروپایی به این دلیل اقدام به ایجاد یک حرفه و شغل نیمه‌وقت و گاه تمام‌وقت جدید در دادگاه‌ها کرده‌اند که بتوانند از

طریق آن سرعت و دقت در رسیدگی‌ها را افزایش دهند و این دقیقاً همان مسأله‌ای است که دادگاه‌های ما امروز به نوعی با آن دست به گریبان‌اند.

حرفه دستیار قضایی^۱ در بسیاری از کشورها تعریف و پیش بینی شده است تا به قضات در رسیدگی به پرونده‌ها کمک و یاری دهند و زیر نظر قضات بخش‌هایی از بررسی و رسیدگی پرونده را بر عهده گیرند. هدف اصلی از استقرار این نهاد، بالا بردن دقت و سرعت در رسیدگی به پرونده‌های موجود در دادگاه‌ها و در گام بعد، بالا بردن دانش، شناخت و توانایی‌های حقوقی و قضایی دستیاران قضایی و تربیت نیروهای توانمند و کارآمد برای دستگاه قضایی است. امروز برای مواجهه با مسائل و مشکلات و معضلاتی که پیش روی ماست باید سازمان جدیدی به امکانات و استعدادهای مان بدهیم.

به نظر می‌رسد امکان توصیه چنین نهادی در قوه قضاییه ایران هم وجود دارد. می‌توان برخی وظایف اعضای دادگاه‌های عالی در نظام قضایی ایران را به وظایف دستیاران قضایی تشبیه کرد؛ برای مثال، اعضای ممیز دیوان عالی کشور، قبل از بررسی پرونده در شعبه دیوان، گزارشی از آن تهیه و اوراقی را که لازم است قرائت می‌کنند، پس از آن، رئیس و مستشاران وارد شور و رایزنی درباره پرونده می‌شوند. این وظایف عضو ممیز - از این جهت که مقدمات شور و بررسی اعضای دیگر شعبه را فراهم می‌کند و گزارشی از پرونده تهیه می‌کند - مشابه وظایف دستیاران قضایی است و همان کارکرد را دارد.^۲

1. Assistant de justice/Law Clerks/ Magistrate's Assistant/Auxiliaries juridiques/ Rechtspfleger/ Référendaire

۲. ماده ۴۵۱ قانون آیین دادرسی کیفری اصلاحی ۱۳۳۷: «در موقع رسیدگی عضو ممیز گزارش پرونده و اوراقی را که لازمست قرائت می‌نماید و متداعیین یا وکلای آنان در صورتی که احضار شده باشند می‌توانند به اجازه رئیس شعبه مطالب و توضیحات خود را اظهار نمایند و سپس نماینده دادستان اظهار عقیده می‌کند و بعد از بیان عقیده او شعبه مبادرت به صدور رأی می‌نماید. در صورتی که شعبه مرکب از رئیس و سه مستشار باشد عضو ممیز در رأی شرکت [نمی‌نماید] و الا با شرکت عضو ممیز رأی صادر می‌شود.» بدین ترتیب می‌بینیم که چنین کارکردهایی در نظام قضایی ایران سابقه دارد و در ساختارهای جدید باید آن‌ها را ذیل عنوان دستیار قضایی سازماندهی کرد. ماده ۵۵۲ قانون آیین دادرسی مدنی اصلاحی ۱۳۳۴: «گزارش عضو ممیز در جلسه رسیدگی با حضور دادستان یا نماینده او قرائت و پس از قرار قبول دادخواست شروع به رسیدگی فرجامی در اصل دعوی می‌شود و نظر دادستان یا نماینده او نسبت به گزارش و اصل دعوی استماع می‌گردد.»

دستیار قضایی به صورت محدود در برخی مراجع قضایی ایران اجرا می‌شود و افرادی به عنوان کارشناس قضایی از کارمندان رسمی وجود دارند که وظیفه‌ای شبیه به دستیار قضایی در کشورهای دیگر انجام می‌دهند؛ برای نمونه، در دادسرای انقلاب تهران دو نفر هستند یا در دادستانی تهران برخی کارشناسان چنین وظایفی را انجام می‌دهند. یکی دیگر از وظایف دستیاران قضایی تقریر نویسی و تهیه صورت جلسات است. وظیفه تقریر نویسی و تهیه صورت جلسات نیز به طور موردی در برخی دادگاه‌های ایران اجرا می‌شود، مانند دادگاه کیفری استان، در قانون سابق آیین دادرسی کیفری، که از کارمندان معرب برای این کار استفاده می‌کنند و یا برخی دادسراها (مانند ناحیه ۱۱) که از کارکنان شورای حل اختلاف برای انجام این امور بهره می‌برند. ^۱ به علاوه گاهی ابتکارات فردی از جانب برخی قضات دادگاه‌های ایران هم در این زمینه دیده شده که از دانشجویان با استعداد و توانا برای این کار کمک گرفته‌اند و حتی شخصاً به ایشان دستمزد پرداخت کرده‌اند. ^۲ روش اخیر در نظام قضایی ایران مبنای قانونی ندارد و رایج و شناخته شده نیز نیست، اما نشان می‌دهد برخی قضات هم در رسیدگی به پرونده‌ها برای بالا بردن دقت و سرعت و کیفیت ^۳ (Heinis, 2007:713; Cluzel-Métayer, 2006: 211) رسیدگی به صرافت استفاده از چنین ابزاری افتاده‌اند.

در متن پیش‌نویس لایحه جامع اداری و استخدامی قوه قضاییه که مؤسسه حقوق عمومی دانشگاه تهران مجری تهیه آن بوده، به طور بسیار اجمالی در یک تبصره به نهاد دستیار قضایی اشاره شده است. این متن پس از تغییراتی که در اداره تدوین لوایح قوه قضاییه در آن صورت گرفته، موادی را به دستیار قضایی اختصاص داده که ضرورت انتشار چنین مقاله‌ای را دو چندان کرده است. دستگاه قضایی به اهمیت استفاده از این نهاد برای پاسخ به

۱. به نقل از گفتگو با دکتر حسین اعظمی قاضی دادگستری و مدرس دانشگاه علوم قضایی.

۲. به نقل از برخی از دانشجویان و دانش‌آموختگان حقوق که این موارد را مشاهده کرده‌اند و با پیشنهاد دستیاری مواجه شده‌اند.

۳. بالا بردن «کیفیت» در رسیدگی قضایی یکی از مفاهیمی است که در مطالعات قضایی بیش از پیش مطرح و هدف آن در کنار تکیه و تاکید بر «آمار» توجه به «کیفیت» رأی و رسیدگی است.

نیازهایش آگاه شده و همین موضوع اهمیت و لزوم پژوهش‌هایی که مستقلاً درباره هر یک از این موضوعات بحث کنند را نشان می‌دهد؛^۱ در بخش پایانی این مقاله این مواد را بررسی و ارزیابی خواهیم کرد. برخی از همکاران قضایی حتی گام‌هایی فراتر نهاده و سیاهه‌ای از وظایفی که در ساختار قانونی و قضایی کنونی امکان واگذاری آن‌ها به دستیاران قضایی وجود دارد تهیه کرده‌اند. در بخش‌های مختلف مقاله حاضر به بررسی این موارد هم خواهیم پرداخت.

علاوه بر همه مبانی و مقدماتی که گفتیم، به نظر می‌رسد که در سنت قضایی دوره اسلامی و در آثار و منابع مهمی که درباره نهاد قضاوت در این دوره نوشته شده است می‌توان پایه‌هایی برای ترویج و تقویت چنین نهاد و اندیشه‌هایی یافت. قاضی در سنت اسلامی همیشه «اعوان» داشته و توصیه شده است که قاضی اعوانی برای خود برگزیند و «اعوان القاضی» نیز محدود نبوده‌اند. در سنت قضاوت در اسلام اعوان قاضی برای حفظ هیبت و شوکت مجلس قضاوت لازم دانسته شده‌اند: «فلو لم يتخذ الاعوان ربما يستخف بالقاضی فتذهب مهابة» (الصدر الشهدی، ۱۹۷۷: ۲۴۴). «اعوان» قاضی اعم از کاتب، قاسم، ترجمان و خلیفه القاضی بوده است. ذیل «ادب القاضی» بحث‌های مفصلی در این باره شده است. به نظر می‌رسد که «اعوان» قاضی طریق یاری و دستیاری به تکالیف قاضی است و در موارد تاریخی منحصر نیست و موضوعیت ندارد (الطبری، ۲۰۰۷: ۳۵-۳۰).^۲

۱ در سال‌های اخیر هم چنین دوره‌های کاردانی ناپیوسته علمی - کاربردی دستیار قضایی در دانشگاه جامع علمی - کاربردی بعنوان آموزش بدو و ضمن خدمت پیش بینی شده است. اما توجه به دلایل و اهداف این دوره نشان می‌دهد که طراحان آن دریافتی متفاوت از دستیار قضایی با آنچه در تجربه جهانی از آن دریافت می‌شود دارند و لذا از این جهت دانش‌آموختگان این دوره‌ها نمی‌توانند کاملاً برای اهدافی که ما در این مقاله برشمرده‌ایم بکار آیند. این برنامه مشاغل قابل احراز پس از آموزش دستیار قضایی را ۱. متصدیان امور دفتری ۲. تقریر نویسندگان ۳. مدیران دفاتر قضایی معرفی کرده است در حالی که دستیار قضایی عنوانی مستقل و با شرح وظایفی متفاوت است. نامزدان پذیرش در رشته دستیار قضایی در این برنامه «داشتن مدرک تحصیلی دیپلم متوسطه کلیه رشته‌ها» هستند. رک: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه جامع علمی کاربردی، سرفصل دوره ناپیوسته کاردانی علمی - کاربردی دستیار قضایی. http://ulaw.ir/upload/docs/dastyar_ghazayi.pdf 20%

۲ «و اجمع الشافعی و الکوفی علی ألا يجوز للقاضی أن يتخذ كاتباً لأمر المسلمین فی القضاء». نویسنده در ادامه صفاتی را برای «کاتب القاضی» لازم می‌داند: «مسلماً، عدلاً، جائز الشهادة، حراً، بالغاً و حرص أن یکون فصیحاً، عالماً بلغات الخصوم ... فطناً، متيقظاً، لایؤتی من جهالة، عاقلاً لا یخدع بغيره، نزهاً من الطمع، لایستمال بهدیة، قوی

در برخی از پژوهش‌هایی که در سال‌های اخیر درباره آیین دادرسی و قضاوت در دوره اسلامی نوشته شده است نیز از «اعوان القاضی» به «دستیاران قاضی» یاد شده است. نظام قضایی در این دوره برای پاسخ دادن به نیازهای روز افزون جامعه و برقراری نظم ناگزیر بود تا ساختارهای نهاد قضاوت را توسعه دهد و به همین منظور «دستیارانی برای قضات» پیش بینی کرد. کاتب، حاجب، جلواز و ... از جمله دستیاران قضات بوده‌اند. (رضایی، ۱۳۹۳: ۸۶).

۱. دستیار قضایی در نظام حقوقی فرانسه

مارک موانارد^۱ دادستان عمومی دادگاه تجدیدنظر شهر بوردو به برخی از نمایندگان کارگروه مجلس سنا درباره اصلاحات دادگستری یادآوری کرد که در سال ۱۹۷۷ حرفه ی دستکاری قضایی در نظام قضایی فرانسه ایجاد شده بود اما خیلی زود فعالیت آن متوقف شد و ادامه نیافت. بالاخره در اصلاحات سال ۱۹۹۶ حرفه دستکاری قضایی وارد نظام قضایی فرانسه شد و ادامه یافت. در این سال مجموعه بزرگی از اصلاحات در دادگستری انجام شد که یکی از این اصلاحات پیشنهاد ایجاد یک حرفه قضایی جدید در ساختار دادگاه‌ها بود. پیشنهاد شد به منظور ارتقای کیفیت و کارآمدی امور قضایی، همکاری‌ها بتوانند برای قضات پیش‌بینی شود تا برخی از کارهای مقدماتی رسیدگی و بررسی پرونده‌ها را به ایشان واگذار کنند؛ به این همکاران «دستیار قضایی» گفته شد. (Denoix de Saint-Marc, 2005:340)

دستیاران قضایی در بررسی‌های مقدماتی پرونده به قضات کمک می‌کنند. آن‌ها مستندات و رویه قضایی مربوط به پرونده را جستجو و گزارشی از پرونده تهیه می‌کنند. دستیاران قضایی ممکن است بخشی از وقت خود را در کتابخانه‌ها برای جستجو و یافتن مستندات و رویه قضایی سپری کنند. ایشان هم‌چنین در گرفتن اظهارات طرفین پرونده و در

الخط، قائم الحروف، عالماً بمواضع التدليس في الخط، ضابطاً لنظمها ...». به نظر می‌رسد با رجوع به بحث‌هایی مانند «خليفة القاضي» می‌توان چنین صلاحیت‌هایی را برای دستیار قضایی هم شناخت. الطبری، احمد بن احمد بن القاص، ادب القاضی، المحقق احمد فرید المزیدي، دارالکتب العلمیه، بیروت، ۲۰۰۷: ۳۵-۳۰.

1. Marc Moinard.

نوشتن پیش‌نویس رأی زیر نظر و تحت راهنمایی قضات همکاری می‌کنند. دستیار قضایی با مدیر دفتر دادگاه و همه کارمندان دادگاه ارتباط دارد و با ایشان همکاری می‌کند.

۱-۱. مبانی و ضرورت پیش‌بینی دستیار قضایی در دادگاه‌ها

مدیران دستگاه قضایی فرانسه در مواجهه با نارسایی‌ها و مشکلات ناشی از کثرت رو به تزايد پرونده‌ها در دادگاه‌ها ایجاد ساختار و سازمان جدیدی را ضروری دیدند. مدیران دستگاه قضایی در مقایسه با نظم سنتی مدیریت پرونده‌های قضایی به این راه رفتند که تقسیم و تفکیک وظایف افراد در دادگاه باید جای خود را به کار گروهی بدهد تا به بهترین نحو به تصمیم‌گیری‌های قضات کمک کند.

۱-۱-۱. ضرورت باز توزیع وظایف میان قاضی و دفتر دادگاه^۱

سازمان و تشکیلات کنونی دادگاه‌ها و روش‌های سنتی کار قضات برای پاسخ دادن به دعاوی انبوه و پیچیده و پاسخ به مطالبات مراجعان دادگاه‌ها، برای تصمیمات سریع و با کیفیت، و پاسخ به اشکالات و نارسایی‌های که نهادهای کمکی دستگاه قضایی^۲ یادآوری کرده‌اند، دیگر مناسب نیست.

میان روش کار کردن فردی و هنرمندانه^۳ قضات - تنها در دفتر کارشان، غرق در پرونده‌ها و فقط با دغدغه و نگرانی حل و فصل پرونده‌های شعبه - با ضرورت پاسخ به پرونده‌هایی که امروزه ویژگی «صنعتی»^۴ یافته‌اند و به تولید انبوه رسیده‌اند شکاف افتاده است؛ یعنی میان روش کار سنتی فردی و مبتنی بر خلاقیت‌های شخصی با الزامات انبوه پرونده‌های قضایی تناسبی وجود ندارد و روش‌های رسیدگی سنتی دیگر نمی‌توانند پاسخگوی نیازها و شرایط جدید باشند و الزاماً ناگزیریم متناسب با شرایط جدید در روش

1. RAPPORT D'INFORMATION fait au nom de la commission des Lois constitutionnelles, de législation, du suffrage universel, du Règlement et d'administration générale (1) par la mission d'information (2) sur l'évolution des métiers de la justice, Par M. Christian COINTAT (Sénateur), N° 345, SÉNAT SESSION EXTRAORDINAIRE DE 2001-2002; pp. 91-96.

۲ Des auxiliaires de justice. مانند کانون وکلای دادگستری، کانون سردفتران و... در زمره نهادهای کمکی دستگاه قضایی هستند.

3. Artisanale.

4. Industriel.

و ساختارها تجدید نظر کنیم، در غیر این صورت نمی توانیم بر مسائل و معضلات فعلی غلبه کنیم. به تعبیری که آخوند خراسانی در مشروطیت گفته بود: «امروز عقلای عالم متفقند که مقتضیات این قرن مغایر با مقتضیات قرون سالفه است. دولت و ملت‌ای که در امور عرفیه و موضوعات خارجیه ... عمل به وضع حالیه نکند ... به حالت استقلال و حفظ جلال انفراد مستقر نخواهد بود و بقای بر مسلک قدیمی جز اضمحلال و انقراض نتیجه نخواهد داد.» (خراسانی: ۱۳۸۵، ۲۱۳).

کاهش تدریجی تصمیمات و آراء جمعی^۱ در دادگاه‌هایی که با قضات و مستشاران متعدد تشکیل می‌شوند و توسعه فناوری رایانه‌ای خطر گرایش به کارهای فردی و منزوی شدن قضات را بیشتر کرده که بیانگر برخی از رفتارهای موجود است. ساختار فعلی دادگاه‌ها به کارکنان امکان نمی‌دهد تا یک پرونده را از زمان ثبت تا زمان مختومه شدن پیگیری کنند. تفکیک و تقسیم کارها منجر به از دست دادن منافی در این حرفه و هم-چنین رفتار مکانیکی و ماشینی در فرایند کار می‌شود.

صرف نظر از تقویت ضروری ابزارها و روش‌های قضایی، شایسته است درباره فهم از خدمات و تقسیم‌بندی حوزه‌های قضایی به دادگاه‌ها به منظور تشکیل گروه‌هایی در اطراف قضات تأمل کرد، بدون آن که منجر به «بالکائیزه کردن»^۲ و جزیره‌ای شدن تشکیلات شود.

۱-۲. ضرورت کمک به قضات در تصمیم‌گیری و صدور رأی

قضاتی که در برنامه ارزیابی دستیار قضایی شرکت داشته‌اند به اتفاق موافقت که نیاز به دفتر و منشی و همکاران سطح بالا دارند که توانایی جستجوی مستندات، تحلیل قضایی، یافتن رویه قضایی و تهیه گزارش از پرونده و گاهی تهیه پیش‌نویس رأی داشته باشند. هم-چنین همکارانی که سیل پرونده‌ها^۳ را مدیریت کنند و پرونده‌های قبلی را حل و فصل و از

1. Des décisions Collégiales.

۲. در اصطلاحات سیاسی به وضعی گفته می‌شود که یک واحد سرزمینی یا سیاسی را به دولت‌های مستقل تجزیه و تکه تکه کنند تا از تقسیمات انجام شده و قدرت تجزیه شده استفاده نمایند؛ این اصطلاح به عنوان یک مفهوم به معنای ناکارآمد کردن نهادهاست.

3. Les flux d'affaires.

آمار کم و تصمیمات با کیفیت صادر کنند و در برابر ایرادات و اشکالات قانونی دفاتر و کالت، آمادگی علمی و تجربی برای پاسخ دادن داشته باشند. همان‌گونه که آقای ژان لویی کاستاگنِد، رئیس شعبه دادگاه تجدیدنظر شهر بوردو، یادآوری کرده است، ضرورت بررسی سریع پرونده‌ها نباید به معنی کم‌گوش کردن به مراجعان دادگاه‌ها و ناکافی بودن استدلال رأی باشد. در نتیجه، چنان که ادعاهای شهروندان شنیده شود، رأی را که علیه ایشان صادر شده را می‌پذیرند چرا که دلایل آن را می‌فهمند و احساس می‌کنند که سخنانشان شنیده شده است.

۲. تأسیس دستیار قضایی برای کمک به قضات در تصمیم‌گیری و صدور رأی

در پی چنین نیازهایی بود که به ابتکار یکی از همکاران قضایی آقای پی‌یر فوشون^۱، قانون شماره ۱۲۵-۹۵ مورخ ۸ فوریه ۱۹۹۵، درباره ساختار قضایی و آیین دادرسی مدنی، کیفری و اداری، مجوز استخدام دستیار قضایی در دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر داده شد. این قانون سپس در خصوص این نکته به وسیله آیین‌نامه شماره ۵۱۳-۹۶ مورخ ۷ ژوئن ۱۹۹۶ اصلاح شد. قانون ارگانیک شماره ۵۳۹-۲۰۰۱ مورخ ۲۵ ژوئن ۲۰۰۱ در خصوص جایگاه و منزلت قضات و شورای عالی قضایی این صلاحیت را به دیوان عالی کشور تسری داد. دستیاران قضایی به‌طور غیرمتمرکز و در سطح تقسیمات دادگاه‌های تجدیدنظر جذب می‌شوند؛ یعنی مبنای جذب حوزه قضایی دادگاه تجدیدنظر است که اساس تقسیم‌بندی حوزه قضایی در فرانسه است؛ در ماه ژانویه ۲۰۰۲ تعداد دستیاران قضایی ۱۲۳۲ نفر بودند. دستیاران قضایی اغلب دانشجویان هستند یا اگر دقیق‌تر بگوییم دانشجویان دخترند، که عموماً مدرک کارشناسی ارشد در یکی از رشته‌های حقوق دارند و در آستانه پایان تحصیلات دانشگاهی هستند. قضاتی که در برنامه ارزیابی دستیار قضایی شرکت داشتند از داشتن همکاران توانا اعلام رضایت کردند که ایشان را در آماده کردن تصمیمات به نحو مؤثر کمک و یاری می‌کنند. از سوی دیگر، دستیاران قضایی که در شهر بوردو ملاقات

1. Jean-Louis Castagnède.
2. Pierre Fauchon.

شدند به تنوع وظایفی که به ایشان واگذار می‌شود، به رابطه اعتمادآمیزی که ایشان را با قضات پیوند می‌دهد و به تجاربی که در این کار به دست می‌آورند ابراز علاقه کرده‌اند. ایشان احساس می‌کنند که در سرعت بخشیدن به بررسی پرونده‌ها مشارکت دارند؛ فایده این کار از این پس برای همه آشکار شده است.

در مقابل، قضات به دوره کوتاه همکاری دستیاران قضایی اعتراض دارند، که دوره قرارداد ایشان کوتاه مدت است؛ یا به دلیل این که در یک آزمون استخدام رسمی مشاغل عمومی پذیرفته می‌شوند یا به این دلیل که یک شغل با ثبات و پایدار در بخش خصوصی می‌یابند دستکاری قضایی را ترک می‌کنند. قضات معتقدند وقت و نیرو صرف کردن برای آموزش دستیاران گذری - که فقط چند صبحی همکارشان هستند - احساس ناخوشایندی به آن‌ها می‌دهد. (R. Thual, 2002: 11)

یک معاون دادگاه بدوی در نکاتی که کتباً برای برنامه ارزیابی دستیار قضایی نوشته گفته است: «ساختار فعلی دستکاری قضات راضی‌کننده نیست. دستکاری قضایی در فرایندی که به اندازه کافی شفاف نیست جذب و به مشاغل تخصیص داده شده است. فایده‌دار بودنش محدود و ناپایدار است. قاضی، چنان‌چه بخواهد او را برای نوشتن پیش‌نویس تصمیمات آموزش دهد تا به سطح خوبی برسد و کارآموده و کاردان شود، باید زمان زیادی برای آموزش او صرف کند و این آموزش با توجه به کوتاهی مدت قرارداد دستیار قضایی بی‌فایده و بی‌صرفه است، خصوصاً این که مدت قرارداد اغلب پیش از سررسید آن به دلایل تحصیلی و حرفه‌ای تمام می‌شود.»

از طرف دیگر دستیاران قضایی به نوبه خودشان، دست کم دستیارانی که ما در شهر بوردو ملاقات کردیم، از بی‌ثباتی وضع‌شان، به خصوص از عدم امکان تمدید قرارداد حداکثر تا ۶ سال، و از دستمزد کم ناراضی هستند. گاهی ایشان در دادگاه‌ها از قدرناشناسی آزار می‌بینند و به سمت شرکت در آزمون‌های مشاغل عمومی گرایش پیدا می‌کنند.

در پایان، سازمان‌ها و اتحادیه‌های صنفی که کارمندان دفتری دادگاه‌ها را نمایندگی می‌کنند از این نگرانند که ببینند کارهایی که در صلاحیت کارمندان دفتری یا مدیر دفتر

دادگاه است، توسط دستیاران قضایی انجام شود و موقعیت حرفه‌ای و جایگاه اداری ایشان را متزلزل کند. (Plantey, 2001: 36)

۲-۱- حوزه‌هایی که در ساختار قضایی نیازمند اصلاح‌اند

با توجه به نکاتی که گفته شد، دستگاه قضایی فرانسه به سوی اصلاحاتی در ساختار جذب دستیاران قضایی حرکت کرد. بنابراین، هدف جستجوی حوزه‌هایی است که در این زمینه لازم است در آن‌ها اصلاحاتی انجام شود تا با بررسی آن حوزه‌ها موضوع ضروری کمک به صدور رأی قضات تداوم یابد. حوزه و قلمرو نخست برای اصلاح می‌تواند ایجاد یک شغل جدید باشد، شغلی بین قضاوت و مدیریت دفاتر دادگاه، که از سمت (Rechtspfleger) آلمانی الهام گرفته است. آقای مارک موانارد، دادستان عمومی دادگاه تجدیدنظر شهر بوردو به برخی از نمایندگان کارگروه مجلس سنا یادآوری کرد که در سال ۱۹۷۷ چنین شغلی ایجاد شده بود، اما خیلی زود فعالیت آن متوقف شد.

در واقع ایجاد یک شغل جدید بدون چالش، ابهام و تنش نخواهد بود، مخالفت مدیران دفاتر و کارمندان دفتری دادگاه اساس کار دستیاری قضایی را با دشواری مواجه می‌کند که هم‌اکنون دانشجویان تحصیلات تکمیلی مشغول به انجام آن هستند و منجر به دادرسی و قضاوت با دو سرعت خواهد شد. از یک طرف دانشجویانی که در آزمون‌های سراسری موفق شده‌اند و از طرف دیگر دستیاران قضایی قدیمی که در آزمون مدرسه عالی قضایی موفق نشده‌اند، اما از امتیاز جذب و استخدام درونی و تبدیل وضعیت، از اداری به قضایی، برخوردارند. آقای مارک موانارد تأکید می‌کند که در حال حاضر کمیسیون پیشرفت^۱ بسیار مردد است که روش جذب مستقیم را در دستگاه قضایی از طریق تبدیل وضعیت برای دستیاران قضایی بپذیرد. یعنی کمیسیون در این نوع جذب اشکالاتی می‌بیند که ممکن است بر کیفیت نیروی انسانی قوه قضاییه اثر نامطلوبی بگذارد و عملاً کسانی جذب شوند که توانایی عبور از سد آزمون استخدامی مدرسه عالی قضایی را نداشته‌اند و این

1. Commission d'avancement.

این کمیسیون به موجب ماده ۳۴ آیین‌نامه ۲۲ دسامبر ۱۹۵۸ و در اجرای قانون ارگانیک جایگاه قضات ایجاد شد. این کمیسیون ۲۰ عضو دارد. رئیس شعب دیوان عالی کشور، رئیس کمیسیون است و قدیمی‌ترین دادستان معاون کمیسیون خواهد بود.

وضع به نوبه خود فضایی برای جذب کسانی فراهم کند که بهترین گزینه‌های ممکن نیستند و همین وضع بر کیفیت نیروی انسانی اثر نامطلوبی بگذارد.

به جای ایجاد یک گروه جدیدی از کارمندان، کارگروه مجلس سنا معتقد است که از طرق زیر باید به دستیاران قضایی جایگاه جذاب‌تری اعطا کرد: با افزایش ساعات و سال-های خدمت، با تجدیدنظر در میزان حق‌الزحمه دستیاران، با پیش‌بینی راه‌هایی برای تبدیل وضعیت از دستگیری به قضاوت. بدین ترتیب قضات فرانسوی، با توجه به الگوی دستیاران^۱ در دیوان اروپا، می‌توانند از همکاران توانا و شایسته‌ای - تمام وقت یا نیمه وقت که دانشجو هستند - برخوردار باشند.

این پیشنهادات با نظر آقای گی کانیوت رئیس اول دیوان عالی به هم می‌رسد که در مقابل کارگروه مجلس سنا گفت: «شایسته است ما هم آن‌چه که در دادگاه‌های کامن‌لو (Clerks) نامیده می‌شوند بپذیریم. در دادگاه‌های کانادا هر قاضی یک گروه ۵ یا ۶ نفره از دستیاران دارد که خود شخصاً و مستقیماً این افراد را انتخاب می‌کند. (Clerks) (دستیاران) به مدت ۴ سال کنار قضات می‌مانند و در پایان ۴ سال بسیار آسان می‌توانند شغلی در حوزه فعالیت‌شان بیابند. به نظرم اگر ما می‌خواهیم همکاران خوبی به قضات بدهیم باید در این جهت حرکت کنیم، چرا که حقوقدانان جوان رویه قضایی را خوب می‌شناسند، این حقوقدانان با حقوق جدید آموزش دیده‌اند و علاقه دارند کار کنند و توانایی‌هایشان را ارتقا دهند و بسیار فعال و پر جنب و جوش هستند؛ به علاوه در خصوص این موضوع

1. Référendaires & Référendaire auprès des juges de la Cour:

دستیاران قضات دیوان اروپا هستند. این دستیاران به قضات دیوان اروپا در انجام تحقیق و کارهای حقوقی دیگر کمک می‌کنند. دستیاران زیر نظر قاضی فعالیت می‌کنند و قاضی را در انجام تحقیقات حقوقی و هم چنین پرونده‌هایی که پیش‌روی قاضی است کمک خواهند کرد. دستیاران قضایی ممکن است هم چنین به یک قاضی ویژه (ad hoc) که به پرونده خاصی رسیدگی می‌کند، با هماهنگی قاضی که زیر نظر او کار می‌کند، کمک کنند. دستیار قضایی ممکن است تکالیف حقوقی برای دفتر دادگاه هم انجام دهد. صلاحیت‌های لازم برای دستیاران قضایی دیوان اروپا داشتن تحصیلات تکمیلی در حقوق، آموزش خوب حقوقی در حقوق بین‌الملل عمومی با تجربه کار در این زمینه یا لیسانس حقوق با تجربه کاری است. داشتن تحصیلات تکمیلی در حقوق بین‌الملل عمومی یک امتیاز محسوب می‌شود. داشتن دو سال تجربه در حوزه حل و فصل اختلافات حقوقی بین‌المللی نزد یک سازمان بین‌المللی یا یک نهاد دولتی یا یک دفتر حقوقی یا یک موسسه بخش خصوصی لازم است.

<http://www.icj-cij.org/registry/index.php?p1=2&p2=5&p3=3&v=107&lang=en>

2. Cour de justice.

3. Guy Canivet.

برخی از تجارب بسیار مثبت و سازنده هستند. در این خصوص به شغل (Référéndaires)^۱ (دستیار قضایی در دیوان اروپا) نظر دارم.» (Warin, 2002: 134)

با وجود این کارگروه مجلس سنا معتقد است که بهبود وضعیت دستیاران قضایی نباید منجر به کنار گذاشتن مدیران دفاتر دادگاه‌ها و کارمندان دفتری دادگاه در کمک به صدور رأی قضات شود. رئیس اول دادگاه تجدیدنظر شهر لیون ارزیابی سخت گیرانه تری در این زمینه دارد. او به کارگروه مجلس سنا گفت: «با وارد شدن امکانات رایانه‌ای در دادگاه‌ها، بیش از پیش از وظایف دفاتر دادگاه‌ها در تایپ آرا و تصمیمات کاسته شده است، دفاتر دادگاه وظیفه تایپ را نیز با شک و تردید می‌پذیرند و تمایل دارند که قضات خودشان این کار را انجام دهند. سیر تحولات به گونه‌ای است که آینده حرفه دفتری دادگاه را با خطر مواجه کرده و بیم آن می‌رود که تبدیل به شغلی بیهوده و بی‌فایده شود. با وجود این می‌بینیم که کارمندان دفتری بسیار با شک و تردید تمایل دارند تا در کنار قضات یا زیر نظر ایشان به فرایند صدور حکم کمک کنند مانند کاری که نهایتاً به دستیاران قضایی واگذار شده است.»

همان‌طور که گفته شد، سطح دستیاران قضایی در طی سال‌ها ارتقا یافته و بخش بزرگی از ایشان تحصیلات تکمیلی دانشگاهی دارند و بسیاری از ایشان ترجیح می‌دهند تا کارهای حقوقی انجام دهند به جای آن که وارد کارهای مدیریت قضایی شوند. به همین دلیل است که کارگروه مجلس سنا پیشنهاد کمیسیون تأمل درباره تحول مشاغل دفتری دادگاه آرا تأیید کرده است تا مشاغل مدیر دفتر^۲ و کارمند نویسنده پیش نویس آرا و تصمیمات^۳ را به عنوان مشاغل مکمل دستیار قضایی ایجاد کند. بدین ترتیب به مدیر دفتر و کارمندان

۱ وجود گروهی از همکاران جنبی دستگاه قضایی مختص فرانسه نیست. بلژیک هم از وجود گروهی با عنوان Référéndaires در دادگاه قانون اساسی و دیوان عالی کشور برخوردار است که از طریق یک آزمون سراسری پذیرفته و جذب می‌شوند و از یک جایگاه و موقعیت اداری برخوردارند. در این نظام پیش از ۱۹۹۱ روش کارآموزی قضایی جایگزین رویه کنونی بود.

2. La commission de réflexion sur l'évolution des métiers des greffes.

3. Référéndaires.

4. Greffier en chef référendaire.

مقصود مدیر دفتری است که به قاضی در صدور رأی کمک می‌کند و بخشی از کارهای تحقیقی و مقدماتی صدور رأی را انجام می‌دهد.

5. Greffier rédacteur.

دفتری اجاز داده می‌شود تا به قضات در صدور رأی کمک کنند، وظایفی که در حال حاضر به دستیاران قضایی واگذار شده است.

۲-۲. انتخاب و وضعیت استخدامی دستیار قضایی

دستیاران قضایی چه شرایطی باید داشته باشند و چه مقررات استخدامی بر این گروه حاکم است؟ در ادامه بحث معیارهایی که برای انتخاب این همکاران دادگاه لازم است را بررسی می‌کنیم و سپس نظام استخدامی خاص آن‌ها را بررسی می‌کنیم که از نظر مقررات شغلی عمدتاً با همکاران تمام وقت دادگاه‌ها متفاوتند.

۲-۲-۱. انتخاب دستیاران قضایی:

در انتخاب دستیاران قضایی، وجود برخی توانایی‌ها و استعدادها لازم است:

- قدرت تشخیص [شم قضایی]؛
- تصمیم‌گیری بر اساس معیارهای عینی؛
- سلامت؛
- قدرت تحلیل؛
- در دسترس بودن [یا وقت داشتن].

قضات در جذب دستیاران قضایی بسیار سختگیر هستند و فقط بهترین دانشجویان را بر اساس نمرات و کارآموزی‌های متعددی که گذرانده‌اند و بنابر علاقه و انگیزه‌ای که دارند برای دستیارانی انتخاب می‌کنند. پرونده داوطلب متشکل از شناسنامه علمی و حرفه‌ای

1. Discretion.
2. Objectivity/objectivité.

در سنت اسلامی قضاوت، یکی از ویژگی‌های قاضی این است که «به ظاهر» قضاوت می‌کند «نحن نقضی بالظواهر» و هم چنین ویژگی دیگر او این است که خود را تنها تابع دلایل و مدارک می‌داند «نَحْنُ أَبْنَاءُ الدَّلِيلِ، نَمِيلُ حَيْثُ يَمِيلُ» ما فرزند دلیل هستیم، هر جا دلیل برود دنبال آن می‌رویم. (مطهری، مجموعه آثار، ج ۲۲، ص ۷۱۵) «أَخَذَهُمُ بِالْحَجِيجِ» (نهج البلاغه، خطبه ۵۳). هم چنین در قضاوت از ظن و گمان پرهیز می‌کند و به ظن و گمان بهایی نمی‌دهد «وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا» یونس آیه ۳۶. مجموعه این ویژگی‌ها به وضوح و به صراحت به صفت «ابن الدلیل» اشاره دارد و به بهترین نحو آن را بیان می‌کند. به همین دلیل در ترجمه این مفهوم بهتر است از اصطلاحات سنت اسلامی استفاده کنیم، چرا که بسیار رساتر از ترجمه‌های تحت الفظی رایج مانند «عینیت»، مفهوم و محتوای بحث را منتقل می‌کند. (م).

(رزومه) او و نامه‌ای دست‌نویس است که دلایل علاقمندی و انگیزه‌اش را به این کار نشان می‌دهد و هم‌چنین روگرفت مدارک دانشگاهی باید درج در پرونده باشد.^۱

به موجب ماده (۲۰) قانون شماره ۹۵-۱۲۵ مورخ ۸ فوریه ۱۹۹۵ در خصوص دستیار قضایی: «نامزدهای دستیاری قضایی که مدرک دانشگاهی دارند که حاکی از چهار سال آموزش حقوقی است، می‌توانند در دادگاه بدوی، تجدیدنظر، دیوان عالی کشور، پس از این که شایستگی‌هایشان برای تصدی این شغل احراز شد، در سمت دستیار قضایی مشغول شوند. دستیاران قضایی برای مدت ۲ سال منصوب می‌شوند و یک‌بار^۲ امکان تمدید قرارداد وجود دارد. دستیاران قضایی ملزم به حفظ اسرار حرفه‌ای هستند و در صورت نقض این مقررات مشمول مجازات مندرج در ماده (۲۲۶-۱۳) قانون مجازات^۳ خواهند بود. بخشنامه شورای دولتی نحوه اجرای این ماده را بیان خواهد کرد.»^۴

حرفه دستیاری قضایی اغلب توسط دانشجویان دوره دکتری حقوق و داوطلبان ورود به مدرسه عالی قضایی (کارآموزی قضاوت) یا داوطلبان کارآموزی وکالت انجام می‌شود. البته در فرانسه دستیاری قضایی عمدتاً گامی برای نزدیک‌تر شدن به کارآموزی قضایی و ورود به مدرسه عالی قضایی است. اعضای مشاغل آزاد حقوقی و قضایی (مانند وکلاء و ...) و یا اشخاصی که از همکاران این مشاغل آزاد حقوقی در همان حوزه قضایی هستند، نمی‌توانند دستیار قضایی در حوزه آن دادگاه تجدیدنظر باشند.

داوطلب دستیاری قضایی باید در صورت امکان تقاضای خود را ۶ ماه پیش از تاریخی که علاقه‌مند به شروع کار است ارائه کند. تخصص‌هایی که داوطلب دستیاری قضایی دارد، نوع پرونده‌ها و دعاوی که با آن آشنایی دارد و تاریخی که برای شروع قرارداد در نظر دارد و هم‌چنین روزهایی که وقت آزاد دارد را باید در نامه خود تعیین کند.

1. www.metiers.justice.gouv.fr

۲. در اصلاحات بعدی امکان تجدید قرارداد حداکثر تا دو بار و مجموعاً ۶ سال فراهم شد.

3. Article 226-13 : La révélation d'une information à caractère secret par une personne qui en est dépositaire soit par état ou par profession, soit en raison d'une fonction ou d'une mission temporaire, est punie d'un an d'emprisonnement et de 15 000 euros d'amende.

«ماده ۱۳-۲۲۶: افشای اطلاعات محرمانه توسط کسی که یا به دلیل شغل و حرفه یا به دلیل مأموریت موقتی، از طرف دولت یا صنف اطلاعاتی در اختیار دارد، با جزای نقدی ۱۵۰۰۰ یورو مجازات می‌شود.»

4. Article 20 de la Loi n° 95-125 du 8 février 1995 relatif aux assistants de justice.

در آغاز، فرایند گزینش مقدماتی درباره داوطلبان انجام خواهد شد و به داوطلبانی که حداقل شرایط لازم را ندارند سریعاً پاسخ داده خواهد شد. اگر داوطلب در گزینش مقدماتی پذیرفته شده باشد پس از آن آزمون مفصل تری برگزار خواهد شد که در صورت موفقیت داوطلب برای مصاحبه دعوت می‌شود. چند روز پس از مصاحبه داوطلب پاسخ قطعی دریافت خواهد کرد^۱ پس از گذراندن مراحل نهایی جذب (مصاحبه و تحقیقات اخلاقی) استخدام به وسیله رئیس حوزه قضایی، که داوطلب پرونده خود را به آن حوزه ارائه داده است، انجام می‌شود.

۲-۲-۲. وضعیت استخدامی دستیاران قضایی:

دستیاران قضایی از طریق قرارداد برای مدت دو سال جذب می‌شوند و این قرارداد تنها دو بار قابل تمدید است و حداکثر تا ۶ سال می‌توان دستیار قضایی بود. دستیاران قضایی با تصمیم رئیس دادگاه تجدیدنظر در حوزه قضایی هر دادگاه تجدیدنظر جذب می‌شوند؛ چرا که در فرانسه حوزه قضایی بر مبنای دادگاه تجدیدنظر تقسیم‌بندی می‌شود. دستیاران قضایی به طور نیمه‌وقت مشغول به کار هستند. چنانچه بخواهند پیش از پایان مدت قرارداد به همکاری پایان داده و حرفه دیگری انجام دهند باید با موافقت رئیس دادگاه باشد. کسی که علاقمند است نامزد دستیار قضایی شود باید پرونده خود را برای رئیس دادگاه حوزه قضایی (رئیس دادگاه و دادستان) ارسال کند که تمایل دارد در آن حوزه فعالیت کند.

ماده (۵) آیین‌نامه شماره ۵۱۳-۹۶ مورخ ۷ ژوئن ۱۹۹۶ اصلاحی در خصوص دستیاران قضایی بیان می‌کند: «در متن تعهد کتبی تاریخ شروع به کار و مدت کار، نوع کارهایی که انجام می‌شود، دادگاه‌هایی که دستیار قضایی در آن انجام وظیفه می‌کند، نحوه تنظیم وقت و ساعاتی که در دادگاه حضور دارند، تعیین می‌شود.» «در صورت صلاحدید اداره، ساعات حضور و کار می‌تواند در جریان انجام خدمت اصلاح شود.» دستیار قضایی با یک دوره آزمایشی ۳ ماهه آغاز می‌شود و در این دوره اداره بدون اعلام قبلی می‌تواند به کار پایان دهد و ملزم به پرداخت خسارتی هم نیست.

دستیار قضایی کاری نیمه‌وقت است که حداکثر ساعات کار سالانه آن ۷۲۰ ساعت بود، اما در اصلاحات جدید تا ۱۰۸۰ ساعت در سال افزایش یافته است. دستیار قضایی

1. www.courdecassation.fr.

نمی‌تواند بدون جلب موافقت رئیس دادگاه تجدیدنظر شغل دیگری در کنار دستکاری قضایی انتخاب کند. دستیار قضایی به میزان فعالیتش از مرخصی سالانه برخوردار است. دستیاران قضایی ماهانه مبلغ ۴۵۰ تا ۵۰۰ یورو برای ساعاتی که به موجب آیین‌نامه تعیین شده حقوق دریافت می‌کنند! به موجب شرایط پیش‌بینی شده در آیین‌نامه شماره ۶۷۶-۲۰۱۰ مورخ ۲۱ ژوئن ۲۰۱۰ که پرداخت هزینه رفت و آمد را پیش‌بینی کرده می‌توان ۲۵٪ مبلغ پیش‌بینی شده برای رفت و آمد کارمندان دولت را به دستیاران قضایی پرداخت کرد.^۲

۲-۳. وظایف و تکالیف دستیار قضایی

دستیاران قضایی در دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر، دیوان عالی کشور، شورای دولتی و یا در شورای عالی قضایی^۳ کار می‌کنند. ایشان کارهای خود را تحت راهنمایی و مسئولیت قضات انجام می‌دهند. در هیچ حالتی رأی صادر نمی‌کنند و تصمیم نمی‌گیرند و هیچ صلاحیت و شأن قضایی ندارند. دستیاران قضایی مکلف به حفظ اسرار حرفه‌ای هستند و پیش از شروع به فعالیت سوگند یاد می‌کنند؛ متن سوگند بدین شرح است:

«سوگند یاد می‌کنم تا اسرار و اطلاعات مربوط به پرونده‌های قضایی و همچنین اسرار مربوط به کیفرخواست دادسرا و تحقیقات مقدماتی و اسرار رأی دادگاه را حفظ کنم اسرار و اطلاعاتی که در جریان اشتغال در دادگاه از آن‌ها مطلع شده‌ام.»

دستیاران قضایی متعهد و مکلف به رعایت کلیه تعهدات یک کارمند دولت هستند و باید اسرار حرفه‌ای را حفظ کنند و متعهدند تا خوددار و خویش‌شمار باشند (مجازات مندرج در ماده ۱۳-۲۲۶ قانون مجازات).

۲-۴. پایان قرارداد:

پیش از پایان مدت قرارداد در موارد زیر به خدمت دستیار قضایی خاتمه داده می‌شود:

(۱) در صورت ارتکاب اشتباه فاحش دستیار قضایی، بدون اعلام قبلی و بدون پرداخت خسارت به خدمت وی پایان داده می‌شود؛

(۲) اگر دستیار قضایی به دلایلی غیر از دلایل انضباطی اخراج شود خسارت اخراج پرداخت خواهد شد؛

1. Article 8 du décret n° 96-513 du 7 juin 1996 et arrêté du 7 juin 1996.

2. www.courdecassation.fr.

۳. دستیاران قضایی با بخشی از شورای عالی قضایی که به تخلفات انتظامی قضات رسیدگی می‌کند همکاری می‌کنند (م).

۳) از طریق استعفای دستیار قضایی با ارسال یک نامه سفارشی با ۱۵ روز اعلام قبلی خصوصاً وقتی که دستیار قضایی نامزد آزمون ورودی قضاوت یا وکالت یا مشاغل دولتی دیگر بوده که در آن موفق شده است.

در سال ۲۰۱۰ وزارت دادگستری بودجه دستیار قضایی را کم کرد و این موضوع منجر به جذب کمتر دستیاران قضایی شد.

۲-۵. دستیار قضایی در دادگاه‌های اداری

دستیاران قضایی در دادگاه‌های اداری اگرچه از طریق مقررات مستقلی پیش‌بینی شده، اما تقریباً مقررات مشابهی بر دستیاران قضایی در دادگاه‌های اداری و شورای دولتی و دیگر دادگاه‌ها و مراجع قضایی حاکم است. به موجب ماده (۱-۲۲۷ L) مجموعه قوانین عدالت اداری^۱ اشخاص دارای مدرک حقوق که، بعد از گرفتن دیپلم آموزش متوسطه، دست کم ۴ سال آموزش حقوقی دیده‌اند و توانایی و شایستگی انجام دستیاران قضایی داشته باشند می‌توانند دستیار قضایی شوند. به موجب ماده (۲-۱۲۲ L) مجموعه قوانین عدالت اداری^۲ همین شرایط (گذراندن ۴ سال آموزش حقوقی) برای جذب دستیار قضایی در شورای دولتی حاکم است. مقررات حاکم بر دستیاران قضایی در دادگاه‌های اداری در مواد (۱-۲۲۷ R تا ۱۰-۲۲۷ R) مجموعه قوانین عدالت اداری تعیین شده است.

با افزایش روز افزون تقاضای دستور موقت در دعاوی اداری و نیاز به مدیریت این پرونده‌ها، ضرورت استفاده از دستیار قضایی در این حوزه آشکارتر شده است.^۳ در سال-های اخیر قانون (Loi d'orientation et de programmation pour la justice (l.o.p.j.) (du 9 septembre 2002) در پاسخ به رشد روز افزون دعاوی اداری در دادگاه‌های اداری این نهاد را پیش‌بینی کرد. (Matta-Duvignau, 2008: 177) دولتی فرانسه در جدیدترین

1. Article L227-1: Peuvent être nommées, en qualité d'assistants de justice auprès des membres du corps des tribunaux administratifs et des cours administratives d'appel, les personnes titulaires d'un diplôme sanctionnant une formation juridique d'une durée au moins égale à quatre années d'études supérieures après le baccalauréat et que leur compétence qualifie particulièrement pour exercer ces fonctions. Ces assistants sont nommés pour une durée de deux ans renouvelable deux fois. Ils sont tenus au secret professionnel sous les peines prévues à l'article 226-13 du code pénal. Un décret en Conseil d'Etat précise les modalités d'application du présent article.

2. Article L122-2 : Peuvent être nommées au Conseil d'Etat, en qualité d'assistants de justice, les personnes répondant aux conditions prévues à l'article L. 227-1. Ces assistants sont nommés pour une durée de deux ans renouvelable deux fois. Ils sont tenus au secret professionnel sous les peines prévues à l'article 226-13 du code pénal. Un décret en Conseil d'Etat précise les modalités d'application du présent article.

3. www.lamytudiant.fr/sorienter/fiches-metiers/secteur-public/198-assistant-de-justice.

آگهی جذب دستیاران قضایی ساعات کار ماهانه دستیاران را به ۱۲۰ ساعت در ماه و ۱۰۸۰ ساعت در سال افزایش داده است. شورای دولتی این اختیار را برای خود محفوظ می‌داند که دستیاران قضایی را طی یک آزمون و مصاحبه جمعی جذب کند. این روش البته تاکنون به کار گرفته نشده است؛ شورای دولتی در جذب دستیاران قضایی بیشتر تمایل به همکاری با کارآموزان سابق دارد. برای نمونه، دادگاه اداری شهرستان ورسای در حال حاضر ۷ دستیار قضایی دارد. این دادگاه به علاوه دستیاران قضایی از کارآموزان هم استفاده می‌کند. این دو نوع کار بیش از همه مربوط به کسانی است که تحصیلات عالی حقوق عمومی دارند؛ کسانی که علاقمندند از نزدیک با ابزارهای کار و روش استدلال قضایی اداری آشنا شوند. بسیاری از دستیاران قضایی و کارآموزان هدفشان رسیدن به منصب قضاوت اداری و وکالت دادگستری است و برخی دیگر از ایشان خود را آماده ورود به مشاغل حقوقی در دستگاه‌های دولتی می‌کنند و برخی هم وارد بخش خصوصی می‌شوند و عده‌ای هم در آزمون‌های سراسری برای دستیابی به مشاغل درجه یک اداری شرکت می‌کنند.^۳

نتیجه‌گیری

مقاله حاضر تجربه حضور دستیار قضایی را در دادگاه‌های فرانسه بعنوان نمونه‌ای از نظام حقوقی نوشته بررسی کرد تا از این میان امکان تأسیس نهاد مشابه در نظام حقوقی ایران سنجش و بررسی شود. با توجه به مشکلات موجود ناشی از حجم پرونده‌ها در قوه قضاییه و مطالعه تطبیقی صورت گرفته، وجود نهاد دستیار قضایی در کنار قضاوت در ایران هم ضروری و هم ممکن است. تجربه کشورهایی که سابقه‌ای در این زمینه دارند نشان می‌دهد که چارچوب‌بندی قانونی وظایف و اختیارات این نهاد و نحوه آموزش و انتخاب آن‌ها می‌تواند ایرادات و اشکالات احتمالی موجود را از میان بردارد و دستیار قضایی را به عنوان یک نیروی کارآمد در کنار قاضی قرار دهد.

1. Une procédure de sélection collective
2. <http://www.conseil-etat.fr/Conseil-d-Etat/Recrutement-stages/Devenir-assistant-de-justice-au-Conseil-d-Etat>.
3. <http://versailles.tribunal-administratif.fr/Le-tribunal-administratif/Stages-et-emplois>

با این که ضرورت وجود این نهاد و نیاز مبرم به نیرویی در دادگاه‌ها برای سامان دادن به رسیدگی پرونده‌ها به شدت احساس می‌شود، اما تأسیس و ایجاد آن نباید بی‌پروا و بدون مطالعه و بررسی و آزمون انجام شود. این مقاله بدون تردید پیش‌درآمد و مقدمه‌ای بر دستیار قضایی و تذکر و یادآوری این نهاد به شمار می‌رود و بی‌گمان تأسیس و ایجاد آن نیازمند پژوهش و مشارکت بیشتر و دقیق‌تر مخصوصاً از سوی قضات و انتقال تجربه و نظریات ایشان است تا بر پایه آن بتوان عمل و حرکت دستیار قضایی را مطابق با نیازهای نظام قضایی ایران طراحی کرد.

تکمیل و ادامه این مقاله و دستاوردهای آن منوط به برگزاری جلسات و نشست‌های تخصصی در این زمینه با قضات در سراسر کشور و طراحی پرسش‌نامه‌هایی در این خصوص برای برآورد میزان نیاز قضات و نکات پر اهمیت از سوی ایشان است. مجموع دستاوردها در کنار هم امکان سنجش دقیق برنامه تأسیس نهاد دستیار قضایی در نظام قضایی ایران را فراهم خواهد کرد. برای فائق آمدن بر مشکلات پیش روی‌مان باید برآوردی دوباره از توانایی‌ها و امکانات‌مان ارائه دهیم. قوه قضاییه لازم است برای غلبه بر مسائل کنونی از همه توان موجود در جامعه حقوقی ایران خصوصاً دانشکده‌های حقوق استفاده کند.

منابع:

- (۱) خراسانی، محمد کاظم، ۱۳۸۵ش، سیاستنامه خراسانی، به کوشش محسن کدیور، تهران، کویر.
- (۲) رضایی، اسدالله، ۱۳۹۳ش، آیین دادرسی و قضا در عصر امویان، قم، مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی.
- (۳) سلطانی، سیدناصر و عبدالله‌زاده شهربابکی، آزاده، ۱۳۹۴ش، امکان سنجی دستیار قضایی در ایران؛ مطالعه تطبیقی فرانسه و امریکا، تهران، پژوهشگاه قوه قضاییه.
- (۴) سنگلجی، محمد، ۱۳۳۵ش، آیین دادرسی در اسلام، تهران، دانشگاه تهران.
- (۵) شمس، عبدالله، ۱۳۹۵ش، آیین دادرسی مدنی، دوره پیشرفته، تهران، دراک.

۶) الصدر الشهيد، حسام الدين عمر بن عبدالعزيز، ۱۹۷۷م، شرح ادب القاضي للخصاف (المتوفى ۲۶۱ هـ)، تحقيق محيى هلال السرحان، الجزء الاول، وزارة الاوقاف احياء التراث الإسلامى.

۷) الطبرى، احمد بن احمد بن القاص، ۲۰۰۷م، ادب القاضي، المحقق احمد فريد المزيدي، بيروت، دارالكتب العلميه.

۸) عبدالله زاده شهر بابكي، آزاده، «تمهيدى براى بالا بردن نرخ رسيدگى به پرونده ها»، در دست انتشار.

۹) مؤسسه حقوق عمومى دانشگاه تهران، پيش نويس لايحه جامع ادارى و استخدامى قوه قضاييه.

۱۰) وزارت علوم، تحقيقات و فناورى، دانشگاه جامع علمى کاربردى، سرفصل دوره ناپيوسته كاردانى علمى - کاربردى دستيارى قضايى.

۱۱) يوسفى، ايمان، ۱۳۹۵ش، آيين دادرسى كيفرى، تهران، ميزان.

12) A. Plantey, (2001), La fonction publique, traité général, 2e éd., Litec, Paris, p. 36.

13) Bouloc, Bernard, (2015), Procédure pénale, Paris, Dalloz.

14) Christian COINTAT, (2001-2002) RAPPORT D'INFORMATION fait au nom de la commission des Lois constitutionnelles, de législation, du suffrage universel, du Règlement et d'administration générale (1) par la mission d'information (2) sur l'évolution des métiers de la justice, Par M. (Sénateur), N° 345, SÉNAT SESSION EXTRAORDINAIRE DE; pp. 91-96.

15) Guinchard, Serge et all, (2016), Procédure civile, Droit interne et droit de l'Union européenne, Paris, Dalloz.

16) <http://ulaw.ir/upload/docs/dastyar20%ghazayi.pdf>

17) L. Cluzel-Métayer, (2006), Le service public et l'exigence de qualité, 2006, Dalloz, Paris.

18) M. Heinis, (2007), « Le défi de la qualité », AJDA.

19) P. Warin, (2002), Les dépanneurs de justice. Les « petits fonctionnaires » entre qualité et équité, LGDJ, Paris.

20) R. Denoix de Saint-Marc, (2005), « Il est difficile de demander aux juges d'augmenter encore leur productivité », AJDA.

21) R. Thual, (2002), Les agents non titulaires des trois fonctions publiques, 3e éd., Berger-Levrault, Paris.

- 22) Raphaël Matta-Duvignau, (2008), « Les « petites mains » des juridictions administratives : les assistants de justice », Pyramides, 15, 2008, 177-202.
- 23) Verny, Edouard, (2016), Procédure pénale, Paris, Dalloz.
- 24) www.cas-ncr-nter03.cas-satj.gc.ca
- 25) www.conseil-etat.fr
- 26) www.courdecassation.fr
- 27) www.icj-cij.org
- 28) www.lamyetudiant.fr
- 29) www.metiers.justice.gouv.fr
- 30) www.placementendroit.uqam.ca
- 31) www.sena.fr
- 32) www.versailles.tribunal-administratif.fr

